विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर

(स्वायत्त)

इतिहास विभाग

(स्वायत्त) कोल्हापूर

सूचना

दि. १० ऑक्टोबर २०२२

महाविद्यालयातील बी .ए. भाग २ च्या HSRM विषयाच्या सर्व विद्यार्थी व विद्यार्थिनींना सूचित करण्यात येते की, सोमवार, दि. १४ नोव्हेंबर २०२२ रोजी सकाळी ठीक १०.०० वा. रूम नं. १८ मध्ये "महाराष्ट्रातील समाजसुधारकांचा इतिहास" या पेपरवर सरप्राईज टेस्ट आयोजित केली जाणार आहे. तरी सर्व विद्यार्थ्यांनी टेस्टसाठी तयारीनिशी उपस्थित रहावे.सदरची टेस्ट एकदाच होणार असल्यामुळे सर्व विद्यार्थ्यांची उपस्थिती अनिवार्य आहे अन्यथा होणाऱ्या शैक्षणिक नुकसानीस महाविद्यालय जबाबदार राहणार नाही याची कृपया सर्वांनी नोंद घ्यावी.

प्रा.अश्विनी खवळे

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

डॉ. एस. आर. कट्टीमनी
विभाग प्रमुख,
इतिहास विभाग,
विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर (स्वायत्त)

ABKhavle

9/10

" ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार "
-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

Signature of Supervisor	

Akash maruti katkar
~~Suppliment No.~~ :

Roll No. 4469

Class : B.A (III)

Subject : HSRM

Test / Tutorial No. :

Div. : Arts

19 व्या शतकाच्या पूर्वीची महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती

प्रस्तावना :

भारतीय संघराज्यातील महाराष्ट्र हे एक महत्वपूर्ण राज्य आहे, ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, राजकिय, आर्थिक, धार्मिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील आपले विभिन्नत्व महाराष्ट्राने निर्माण केले आहे. व जपून ठेवले आहे. अशा या विभिन्नत्वाने नटलेल्या स्वतंत्र महाराष्ट्र ~~[illegible]~~ राज्याची निर्मिती 1 मे 1960 रोजी भाषावार प्रांतरचनेच्या नुसार झाली.

ब्रिटीशांनी 1775-1818 या दरम्यान मराठ्यांशी 3 युद्धे केली व इ.स 1818 मध्ये मराठ्यांचे राज्य खालसा केले. सध्याच्या महाराष्ट्राचा विदर्भ आणि मराठवाडा सोडून इतर भाग ब्रिटीशांची प्रेसिडेन्सींचा एक भाग होता. बॉम्बे प्रेसिडेन्सीला मराठीत मुंबई इलाखा असे म्हणात. आजचे नागपुर, सातारा व कोल्हापुर हे त्या काळात विविध संस्थानिकांच्या ताब्यात होते. 1853 साली नागपुर मध्ये प्रांतात सामील करण्यात आले. मराठवाडा निजामांच्या अंमलाखाली राहिला.

15 ऑगस्ट 1947 रोजी भारत स्वतंत्र झाल्यानंतर भाषावर प्रांतरचनेची निर्मिती होऊ लागली. परंतु भारत सरकारने मुंबईसह महाराष्ट्र राज्य निर्मितीस विरोध दर्शविला. केंद्र सरकारच्या या पवित्र्यावरून मराठी जनतेत क्षोभ उसळला. अखेर 105

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

जनांच्या बलिदानानंतर संयुक्त महाराष्ट्र चळवळी यश येऊन महाराष्ट्राचे सहाचे प्रमुख भौगोलिक विभाग कोकण, मराठवाडा पश्चिम महाराष्ट्र, दक्षिण महाराष्ट्र, उत्तर महाराष्ट्र व विदर्भ एकत्र करुन सहाच्या मराठी भाषिक महाराष्ट्राची रचना करण्यात आली.

ब्रिटीशांच्या आगमनामुळे या देशात नव्या विचारांचे वारे वाहू लागले. पाश्चात्य शिक्षण, औद्योगिक क्रांतीमुळे झालेले बदल दळणवळणाच्या साधनांमध्ये झालेली वाढ यामुळे मध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली. त्यामुळे अंधश्रद्धा, रूढी-परंपरा जाती-व्यवस्था यावर आघात होऊन सामाजिक, राजकिय आर्थिक, धार्मिक व सांस्कृतिक क्षेत्रामध्ये सुधारणेचे वारे वाहू लागले.

आर्थिक परीस्थिती।

या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था ही प्रामुख्याने शेतीप्रधान व त्यावर आधारित केल्या असणाऱ्या उद्योग धंद्यावर आधारित होती. शेती हाच सर्वात मोठा व्यवसाय होता. प्रत्येक खेडे हे स्वयंपूर्ण होते. स्वयंपूर्ण अर्थव्यवस्था ग्रामव्यवस्था प्राचीन काळापासुन ते इंग्रजांच्या राजवटीपर्यंत महाराष्ट्रातील अर्थव्यवस्था ही स्वयंपूर्ण होती. ग्रामस्थांच्या गरजा ह्या खेड्यातच पूर्ण केल्या जात असत. शेती व त्यावर आधारित उद्योगधंदे होते. वस्तुविनिमयाच्या माध्यमातून आर्थिक व्यवहार करत असत. पाटिल व कुलकर्णी हे गावाचे प्रमुख असत. त्यांच्यावर गावाचे संरक्षण करणे शेतसारा वसुल करणे, न्यायदान करणे इ. जबाबदारी असत.

1] बलुतेदारी अलुतेदारी :-

शेती हा गावाचा प्रमुख व्यवसाय होता. शेती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा बलुतेदारांचा वर्ग हे एकमेकांवर अवलंबुन असे. कुंभार, लोहार, सुतार, चांभार, महार, मांग तराळ, जोशी, मुलाणी इ. बलुतेदारांना कारुन असे म्हटले जाई तर, तेली, तांबोळी, शिंपी, वाणी, धनगर, सोनार जंगम इ. अलुतेदारांनी नारु असे म्हटले जाई. गावकऱ्यांच्या सर्व गरजा खेड्यातच पूर्ण होत असत म्हणून तत्कालीन खेडी ही स्वयंपूर्ण होती

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

(ii) शेतकऱ्याची स्थिती :

१९ व्या शतकात निसर्गावर आधारित म्हणजेच पावसाच्या पाण्यावर शेती केली जात असे. शेतकऱ्याकडून मुळ्ण उत्पन्नाच्या 1/3 इतका कर घेतला जात असे. नैसर्गिक आपत्तींना तोंड द्यावे लागत. पाऊस, दुष्काळ, रोगराई यामुळे शेतकऱ्यांचे फार नुकसान होई. घरातील सर्व सदस्य काम करून सुद्धा शेतकरी दुःखी होत असे.

(iii) व्यापार, उद्योग, व्यवसाय

शिवकाळात व्यापार, उद्योग, व्यवसाय याकडे छ. शिवाजी यांनी जाणीवपूर्वक लक्ष दिले परंतु पेशवाईच्या काळात उद्योग, व्यवसाय याचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्याचबरोबर सततची युद्धाची परिस्थिती, लूटमार यामुळे उद्योगधंदे डबघाईला आले.

(iv) बाजारपेठा :

शेट व महाजन यांच्या ताब्यात बाजारपेठा असत. शेती मालाचे वितरण, उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते. शिवकाळात उद्योगधंदे, व्यापार, बाजारपेठा यांना संरक्षण दिले होते, परंतु पेशवाईच्या काळात त्यांचा आश्रय कमी झाला. त्यामुळे इंग्रजांच्या आगमनामुळे व्यापार, उद्योग, व्यवसाय यांचा ऱ्हास झाला.

9/10

VIVEKANAND COLLEGE
ESTD. JUNE 1964
KOLHAPUR-416003

9 / 10 [signature]

" ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार "
–शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

Signature of Supervisor	

Suppliment No. : गणेश पंडीत पोवार

Roll No. : 4550

Class : B. A II

Subject : HS RM

Test / Tutorial No. : I

Div. :

१] १९ व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती स्पष्ट करा.

भारतीय संघराज्यातील महाराष्ट्र हे एक महत्वपूर्ण राज्य आहे. ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, धार्मिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील आपले विभिन्नत्व महाराष्ट्राने निर्माण केले आहे व जपून ठेवले आहे. अशा या विभिन्नत्वाने नटलेल्या स्वतंत्र महाराष्ट्र राज्याची निर्मिती १ मे १९६० रोजी भाषावार प्रांतरचनेनुसार झाली.

ब्रिटिशांनी १७७५, १८१८ या दरम्यान मराठ्यांशी ३ युद्धे केली व इ.स. १८१८ मध्ये मराठ्यांचे राज्य खालसा केले. सध्याच्या महाराष्ट्राचा विदर्भ आणि मराठवाडा सोडून इतर भाग ब्रिटिशांच्या प्रेसिडेन्सीचा एक भाग होता. बॉम्बे, कोल्हापूरचा हे त्या काळात विविध संस्थानिकांच्या ताब्यात होते. १८५३ साली नागपूर मध्य प्रांतात करण्यात आले मराठवाड्यात निजामांच्या अमलाखाली राहिला.

१५ ऑगस्ट १९४७ रोजी भारत स्वतंत्र झाल्यानंतर भाषावार प्रांतरचनेची निर्मिती होऊ लागली. परंतु भारत सरकारने मुंबईसह महाराष्ट्र राज्य निर्मितीस विरोध दर्शविला. केंद्र सरकारच्या या पवित्र्यावरून मराठी जनतेत क्षोभ उसळला. अखेर १०५ जणांच्या बलिदानानंतर संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीस यश येऊन महाराष्ट्राचे सध्याचे प्रमुख भौगोलिक विभाग कोकण, मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्र दक्षिण महाराष्ट्र, उत्तर महाराष्ट्र, विदर्भ एकूण सध्याच्या मराठी भाषिक महाराष्ट्राची रचना करण्यात आली.

ब्रिटिशांच्या आगमनामुळे या देशात नव्या विचारांचे वारे वाहू लागले पाश्चात्य शिक्षण, औद्योगिक क्रांतीमुळे झालेले बदल दळणवळणाच्या साधनांमध्ये झालेली वाढ यामुळे मध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली.

VIVEKANAND COLLEGE ESTD JUNE 1964 KOLHAPUR 416003

त्यामुळे अंधश्रद्धा, रुढी परंपरा जाती व्यवस्था यावर आघात होऊन सामाजिक राजकीय, आर्थिक, रुढी परंपरा जाती व्यवस्था यावर आघात घेऊन सामाजिक घडून आलेल्या या राजकीय परिवर्तनाचे दूरगामी परिणाम भारतावर झाले. भारतात नव्या युगाची सुरुवात झाली इंग्रजी राजवटीमुळे महाराष्ट्राच्या सामाजिक आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक जीवनामध्ये बदल झाला वर्ण व्यवस्था, रुढी, प्रथा परंपरा चालीरीती यामध्ये बांधल्या गेलेल्या समाजाला पाश्चात्यांचे आधुनिक वैज्ञानिक, प्रगत पुरोगामी, विचार महाराष्ट्राला अवगत झाले. राजकीय सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक जीवनातील आधुनिक व प्रगत असणाऱ्या ब्रिटिशांचे विचार स्विकारल्या शिवाय महाराष्ट्रातील समाजाचा सर्वांगिण विकास होणार नाही याची जाणीव महाराष्ट्रातील नवशिक्षित मध्यम वर्गाला व समाज सुधारकांना झाली.

• आर्थिक परिस्थिती :-

या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था ही प्रामुख्याने शेती प्रधान व त्यावर आधारित असणाऱ्या उद्योगधंद्यावर आधारित होती. शेती हाच सर्वात मोठा व्यवसाय प्राचीन काळापासून ते इंग्रज राजवटी पर्यंत महाराष्ट्रातील अर्थव्यवस्था ही स्वयंपूर्ण होती. ग्रामस्थ गरजा ह्या खेड्यातच पूर्ण केल्या जात असत. शेती व करत असत. पाटील व कुलकर्णी हे गावाचे प्रमुख असतात त्यांच्यावर गावाचे संरक्षण करणे, शेतसारा वसूल करणे, न्यायदान करणे इ. जबाबदारी असे.

• बलुतेदारी, अलुतेदारी :-

शेती हा गावाचा प्रमुख व्यवसाय होता. शेती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा बलुतेदारांचा वर्ग मुख्यतः यावर अवलंबून असे कुंभार, लोहार, सुतार, महार, मांग, तराळ, जोशी, कुळकर्णी बलुतेदारांनी कारू असे म्हटले जाई. सर्व गरज ह्या खेड्यातच पूर्ण होत असत. म्हणून तत्कालीन खेडी ही स्वयंपूर्ण होती.

• शेतकऱ्यांची स्थिती :-

१९ व्या शतकात निसर्गावर आधारित म्हणजेच पावसाच्या पाण्यावर शेती केली जात असे शेतकऱ्यांकडून एकूण उत्पन्नाच्या १/३ इतका कर घेतला जात असे नैसर्गिक आपत्तींना तोंड द्यावे लागत, पाऊस, दुष्काळ, रोगराई यामुळे शेतकऱ्यांचे फार नुकसान होई. घरातील सर्व सदस्य काम करून सुद्धा शेतकरी दुःखी होत असे.

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR 416003

व्यापार ,उद्योग ,व्यवसाय :-

शिवकालात व्यापार , उद्योग व्यवसाय यांकडे छ. शिवाजी यांनी जाणीवपुर्वक लक्ष दिले परंतु पेशवाईच्या काळात उद्योग व्यवसाय यांचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्याच्याबरोबर सततची युद्धाची परिस्थिती, लुटमार यामुळे उद्योगधंदे कलधरिला झाले.

आधुनिक महाराष्ट्रातील समाजसुधारणा व समाजसुधारक

बाजारपेठा :-

शेठे व महाजन यांच्या बाजारपेठा असत. शेती मालाचे वितरण उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते शिवकालात उद्योगधंदे व्यापार व बाजारपेठा यांना संरक्षण दिले होत. परंतु पेशवाईत काळात यांचा आश्रय कमी झाला त्यामुळे इंग्रजांच्या व्यापार उद्योग व्यवसाय यांचा ऱ्हास झाला.

9/10

VIVEKANAND COLLEGE * ESTD. JUNE 1964 * KOLHAPUR 416003

Dharle

8/10

" ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार "
-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

Name - Aishwarya Yallppa Toggal

SUPPLIMENT

Signature of Supervisor	

Suppliment No. :		Subject	: H.S.R.M
Roll No.	: 4584.	Test / Tutorial No. :	
Class	: B.A II Year	Div. :	

19 व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती स्पष्ट करा.

या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था ही प्रामुख्याने शेतीप्रधान व त्यावर आधारित असणाऱ्या उदयोगधंद्यावर आधारित होती. शेती हाच सर्वात मोठा व्यवसाय होता प्रत्येक खेडे हे स्वयंपूर्ण होते. स्वयंपूर्ण अर्थव्यवस्था, ग्रामव्यवस्था प्राचीन काळापासून ते इंग्रजांच्या राजवटी पर्यंत महाराष्ट्रातील अर्थव्यवस्था ही स्वयंपूर्ण होती ग्रामस्थांच्या गरजा त्या खेड्यातच पूर्ण केल्या जात असत. शेती व त्यावर आधारित उदयोगधंदे होते. वस्तुविनिमयाच्या माध्यमातून आर्थिक व्यवहार करत असते पाटील व कुलकर्णी हे गावचे प्रमुख असत त्यांच्यावर गावाचे संरक्षण करणे. शेतसारा वसुल करणे, न्यायदान करणे इ. जबाबदारी असे.

1. बलुतेदारी, अलुतेदारी :-

शेती हा गावचा प्रमुख व्यवसाय होता शेती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा बलुतेदारीचा वर्ग हे एकमेकांवर अवलंबून असे. कुंभार, लोहार, सुतार, चांभार, महार, मांग, तराळ, जोशी, मुलाणी इ. बलुतेदारांना कारु असे म्हटले जाई. तर तेली, तांबोळी, शिंपी, वाणी, धनगर, सोनार, जंगम इ. अलुतेदारांनी नारू असे म्हटले जाई गावकऱ्यांच्या सर्व गरजा खेड्यातच पूर्ण होत असत.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR-416003 ESTD. JUNE 1964

म्हणून तत्कालिन खेडी ही स्वयंपूर्ण होती.

२ शेतकऱ्याची स्थिती :-
१९ व्या शतकात निसर्गावर आधारित म्हणजेच पावसाच्या पाण्यावर शेती केली जात असे शेतकऱ्याकडून एकूण उत्पन्नाच्या १/३ इतका कर घेतला जात असे नैसर्गिक आपत्तींना तोंड द्यावे लागत पाऊस, दुष्काळ, रोगराई यामुळे शेतकऱ्याचे फार नुकसान होई घरातील सर्व सदस्य काम करून सुद्धा शेतकरी सुखी होत नसे.

३ व्यापार, उद्योग, व्यवसाय :-
शिवकाळात व्यापार, उद्योग, व्यवसाय याकडे छ. शिवाजी यांनी जाणीवपूर्वक लक्ष दिले पण पेशवाईच्या काळात उद्योग व्यवसाय यांचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्याचबरोबर सततची युद्धाची परिस्थिती, लूटमार यामुळे उद्योगधंदे डबघाईला आले

४. बाजारपेठ :- शेट व महाजन यांच्या ताब्यात बाजारपेठा असत. शेती मालाचे वितरण, उत्पादने व बाजार व्यवस्थापन याबर नियंत्रण या लोकांचे होते. शिवकाळात उद्योगधंदे, व्यापार, बाजारपेठा यांना संरक्षण दिले जात होते. पण पेशवाईच्या काळात यांना संरक्षण दिले होते. पण पेश त्यांचा आश्रय कमी झाला. त्यामुळे इंग्रजांच्या आगमनामुळे व्यापार, उद्योग, व्यवसाय यांचा ऱ्हास झाला.

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

9/10 [signature]

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार"
-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

Name :- Soham Vilas Bhosale	Signature of Supervisor
Suppliment No. :	Subject : HSRM
Roll No. : 4409	~~Test / Tutorial No.~~ : Assingment
Class : B.A.S.Y	Div. :

प्र.1 19 व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती स्पष्ट करा.

भारतातीय संघराज्यातील महाराष्ट्र हे एक महत्वपूर्ण राज्य आहे. ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, राजकीय, आर्थिक धार्मिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील आपले विभिन्नत्व महाराष्ट्राने निर्माण केले आहे व जपून ठेवले आहे. आशा या विभिन्नत्वाचे नटलेल्या स्वतंत्र महाराष्ट्र राज्याची निर्मिती 1 मे 1960 रोजी भाषावर प्रांतरचनेच्या नुसार झाली.

ब्रिटिशांनी 1775 .1818 च्या दरम्यान मराठ्यांनी 3 युध्दे केली व इ.स 1818 मध्ये मराठ्यांचे राज्य काबीज केले. सध्या च्या महाराष्ट्राचा विदर्भ आणि मराठवाडा सोडून इतर भाग ब्रिटिशांच्या प्रेसिडेन्सीचा एक भाग होता. बॉम्बे कोल्हापूरचा हे त्या काळात विविध संस्थानिकांच्या ताब्यात होते 1853 सालची नागपुर मध्य प्रांतात सामील करण्यात आले मराठवाड्यात निजमांच्या अमल खाली राहिला.

15 ऑगस्ट 1947 रोजी भारत स्वतंत्र झाल्यानंतर भाषावार प्रांतरचनेची निर्मिती होऊ लागली परंतु भारत सरकारने मुंबईत महाराष्ट्र राज्य निर्मितीस विरोध दर्शविला. केंद्र सरकारच्या या पवित्र्यावरुन मराठी जनतेत क्षोभ उसळ्याचा येथे 105 जणांच्या बलिदानानंतर संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीस

VIVEKANAND COLLEGE ESTD JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

यश येऊन महाराष्ट्राने सध्याचे प्रमुख भौगोलिक विभाग कोकण, मराठवाडा पश्चिम महाराष्ट्र, दक्षिण महाराष्ट्र, उत्तर महाराष्ट्र, विदर्भ मुक्त सध्याच्या मराठी भाषिक महाराष्ट्राची रचना करण्यात आली

ब्रिटिशांच्या आगमनामुळे या देशात नव्या विचारांचे वारे वाहु लागले पाश्चात्य शिक्षण, औद्योगिक क्रांतीमुळे झालेले बदल, दळणवळणाच्या साधनांमध्ये झालेली वाढ यामुळे मध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली. त्यामुळे मध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली. त्यामुळे अंधश्रद्धा रूढी परंपरा जाती व्यवस्था यावर आघात होऊन सामाजिक राजकीय आर्थिक, धार्मिक व सांस्कृतिक क्षेत्रामध्ये सुधारणेचे वारे वाहु लागले. घडुन आलेल्या या राजकीय परिवर्तनाचे दुरगामी परिणाम भारतावर झाले भारतात नव्या युगाची सुरूवात झाली. इंग्रजी राजवटीमुळे महाराष्ट्राच्या सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक जीवनामध्ये बदल झाला वर्ण व्यवस्था जाती व्यवस्था, रूढी प्रथा, परंपरा चालीरीती यामध्ये बांधल्या गेलेल्या समाजाला पाश्चात्यांचे आधुनिक, वैज्ञानिक, प्रगत पुरोगामी विचार महाराष्ट्राला अवगत झाले. राजकीय सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक सांस्कृतिक जीवनातील आधुनिक व प्रगत असणाऱ्या ब्रिटिशांचे विचार स्विकारल्या शिवाय महाराष्ट्रातील समाजाच्या सर्वांगिण विकास होणार नाही याची जाणीव महाराष्ट्रातील नवशिक्षित मध्यम व समाज सुधारकांना झाली.

आर्थिक परिस्थिती -

या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था ही प्रामुख्याने शेतीप्रधान व त्यावर आधारित असणाऱ्या उद्योगधंद्यावर आधारित होती. शेती हाच सर्वात मोठा व्यवसाय होता प्रत्येक खेडे स्वयंपुर्ण होते. ग्रामसंस्था गरजा ह्या खेड्यातच पुर्ण केल्या जात असत. शेती व करत असत पाटील व कुलकर्णी हे गावाचे प्रमुख असतात. त्यांच्यावर गावचे संरक्षण करणे. शेतसारा वसुल करणे, न्यायदान करणे इत्यादी जबाबदारी असे.

(1) बलुतेदारी, अलुतेदारी -

शेती हा गावाचा प्रमुख व्यवसाय होता. शेती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा [illegible]च्या वर्ग एकमेकांवर अवलबुन असे.

COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

कुंभार, लोहार, सुतार, चांभार, म्हार, मांग, तराळ, जोशी, मुल्लाणी बलुतेदारांनी कारण असे म्हटले जाते सर्व गरजा या ह्या खेड्यातच पुर्ण होत असुन म्हणुन तत्कालीन खेडी ही स्वयंपुर्ण होती.

② शेतकऱ्यांची स्थिती -

१९ व्या शतकात निसर्गावर आधारित म्हणजेच पावसाच्या पाण्यावर शेती केली जात असे शेतकऱ्यांकडून एकूण उत्पन्नाच्या १/३ इतका कर घेतला जात असे नैसर्गिक आपत्तींना तोंड द्यावे लागत, पाऊस, दुष्काळ, रोगराई यामुळे शेतकऱ्याचे फार नुकसान होई घरातील सर्व सदस्य फार काम करून सुद्धा शेतकरी सुखी होत असे.

③ व्यापार, उद्योग, व्यवसाय -

शिवकाळात व्यापार, उद्योग व्यवसाय याकडे छ. शिवाजी महाराज यांनी जाणीवपुर्वक लक्ष दिले परंतु पेशवाईच्या काळात उद्योग व्यवसाय यांचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्याचाबरोबर सततची युद्धाची परिस्थिती, लुटमार यामुळे उद्योगधंदे डबघाईला आले.

आधुनिक महाराष्ट्रातील समाज सुधारणा व समाज-सुधारक

④ बाजारपेठ -

शेठ व महाजन यांच्या बाजारपेठा असत. शेती मालाचे वितरण उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते शिवकाळात उद्योगधंदे व्यापार बाजारपेठा यांना संरक्षण दिले होते. परंतु पेशवाईत काळात यांचा आश्रय कमी झाला त्यामुळे त्यामुळे इंग्रजांच्या व्यापार उद्योग व्यवसाय यांचा ऱ्हास झाला.

9/10

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

नाव - सानिका अरुण पाटील

9/10

" ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार "
-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

Signature of Supervisor	

Suppliment No. : ~~Home~~ assiment

Roll No. : 4539

Class : B.A. II [S.Y]

Subject : H.S.R.M

Test / Tutorial No. :

Div. :

१. 19 व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती स्पष्ट करा.

प्रस्तावना -

भारतीय संघराज्यातील महाराष्ट्र हे एक महत्वपूर्ण राज्य आहे ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, धार्मिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील आपले विभिन्नत्व महाराष्ट्राने निर्माण केले आहे व जपून ठेवले आहे. अशा या विभिन्नत्वाने नटलेल्या स्वतंत्र्य महाराष्ट्र राज्याची निर्मिती १मे १९६० रोजी भाषावार प्रांतरचनेच्या नुसार झाली.

ब्रिटिशांनी १७७५ - १८१८ या दरम्यान मराठ्यांशी ३ युद्धे केली व इ.स १८१८ मध्ये मराठ्यांचे राज्य काबीज केले. सध्याच्या महाराष्ट्राचा विदर्भ आणि मराठवाडा सोडून इतर भाग ब्रिटिशांच्या प्रेसिडेन्सीच्या एक भाग होता. बॉम्बे प्रेसिडेन्सीला मराठी मुंबई इलाखा असे म्हणतात. आजचे नागपूर, सातारा व कोल्हापूर हे त्या काळात विविध संस्थानिकांच्या ताब्यात होते. ~~१८५७~~ १८५३ साली नागपूर मध्य प्रांतात सामील करण्यात आले. मराठवाडा निजामांच्या अंमलाखाली राहिला.

VIVEKANAND COLLEGE * KOLHAPUR ESTD. JUNE 1964

१५ ऑगस्ट १९४७ रोजी भारत स्वतंत्र्य आल्या-नंतर भाषावर प्रांतरचनेची निर्मिती होऊ लागली परंतू भारत सरकारने मुंबईसह महाराष्ट्र राज्य निर्मितीस विरोध दर्शविला. केंद्र सरकारच्या या पावित्र्या वरून मराठी जनतेत क्षोभ उसळला. अखेरचा १०५ जनांच्या बलियानानंतर संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीस यश येऊन महाराष्ट्राचे सध्याचे प्रमुख भौगोलिक विभाग कोकण, मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्र, दक्षिण महाराष्ट्र, उत्तर महाराष्ट्र, विदर्भ एकत्र करून सध्याच्या मराठी भाषिक महाराष्ट्राची रचना करण्यात आली.

ब्रिटिशांच्या आगमनामुळे या देशात नव्या विचारांचे वारे वाहू लागले. पाश्चात्य शिक्षण, औद्योगिक क्रांतीमुळे सालेले बदल. दळणवळण साधनांमध्ये झालेली वाढ यामुळे मध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली. त्यामुळे अंधश्रद्धा, रुढी, परंपरा, जाती व्यवस्था यावर आघात होऊन सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, धार्मिक व सांस्कृतिक क्षेत्रामध्ये सुधारणेचे वारे वाहू लागले.

१९ व्या शतकातील महाराष्ट्र -

१९ व्या शतकाला हे महाराष्ट्राच्या इतिहासात महत्वपूर्ण व वैशिष्ट्यपूर्ण स्थान आहे. छ. शिवाजी महाराजांची स्थापन केलेले हिंदवी स्वराज्य १८१८ मध्ये दुसऱ्या बाजीराव पेशवांच्या अदुरदर्शी कारकिर्दिमुळे ऱ्हासाला गेले. महाराष्ट्रात घडून आलेल्या या राजकीय परिवर्तनाचे दुरगामी परि-णाम हे संपूर्ण भारतावर झाले. भारतात नव्या युगाची सुरुवात झाली. इंग्रजी राजवटीमुळे महाराष्ट्राच्या सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक जीवनामध्ये बदल झाला. वर्णव्यवस्था, जातीव्यवस्था, रुढी, प्रथा, परंपरा, चालीरीती यामध्ये बांधल्या गेलेल्या समाजाला पाश्चात्यांचे आधुनिक, वैज्ञानिक, प्रगत पुरोगामी, विचार महाराष्ट्राला अवगत झाले. राजकीय, सामा-जिक, धार्मिक, आर्थिक, सांस्कृतिक जीवनातील आधुनिक व प्रगत विकास होणार नाही याची जाणीव महाराष्ट्रातील सुशिक्षित मध्यम वर्गाला व समाज सुधारकांना झाली.

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

परिणामी जुन्या चालिरीती रुढी, परंपरा, अंधश्रद्धा आणी व्यवस्था इ. वर टिका होऊ लागली, यातूनच इंग्रजांच्या मदतीने महाराष्ट्रात समाज सुधारणांना सुरवात झाली. त्यामुळे इंग्रजांचे मदतीचे अनुकरण करण्यास भारतीयांनी सुरुवात केली. ख्रिश्चन मिशनऱ्यांची चालवलेल्या सामाजिक, धार्मिक, शैक्षणिक सुधारणांमध्ये भारतातील समाज सुधारकांनी सुद्धा सहभाग घेण्यास सुरुवात केली. थोडक्यात महाराष्ट्रातील राजकीय सत्तेचा बदल झाला. तो संपूर्ण हिंदुस्थानच्या इतिहासावर दुरगामी परिणाम करणारा ठरला. यातूनच महाराष्ट्रातील आधुनिक युगाची सुरवात झाली. म्हणूनच १९ व्या शतकाच्या प्रारंभीची महाराष्ट्रातील राजकीय, सामाजिक, आर्थिक, व सांस्कृतिक स्थिती अभ्यासणे येथे क्रमप्राप्त ठरते.

राजकीय परिस्थिती -

१९व्या शतकाच्या प्रारंभी भारताच्या इतिहासात राजकीय, सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक, सांस्कृतिक जीवनात बदल झाले. कारण संपूर्ण हिंदुस्थानावर मराठ्यांची सत्ता होती. त्या मराठी सत्तेचा इंग्रजांनी १८१८ मध्ये पराभव केला. ६ जून १६७४ रोजी छ. शिवाजी महाराजांनी हिंदवी स्वराज्याची स्थापना केली. शिवरायानंतर छत्रपती संभाजी महाराजांनी १६८०-१६८९ या काळात स्वराज्याची धुरा सांभाळली. परंतू छ. संभाजीला मुघल सरदार शेख निजाम याने पकडले. व ११ मार्च १६८९ रोजी त्यांची अमानुषपणे हत्या केली. यानंतर मुघल सम्राट औरंगजेबाच्या मृत्युपर्यंत २० फेब्रुवारी १७०७ पर्यंत मराठ्यांनी राजाराम व ताराबाई यांच्या नेतृत्वाखाली स्वराज्याचे रक्षण केले.

मराठ्यांच्या यादवी युद्धामध्ये छ. संभाजी पुत्र शाहूंनी ताराबाईंचा खेड येथे पराभव केला. त्यांनी सातारा येथे राजधानी निर्माण केली. व ताराबाईंनी कोल्हापूर येथे दुसरी राजधानी निर्माण केली. अशाप्रकारे इ. स १७०८ मध्ये मराठ्यांची दोन सत्ता केंद्र स्थापन झाली. छ. शाहूंच्या काळात पेशव्यांनी आपल्या कर्तबगारीने संपूर्ण भारतावर आपले वर्चस्व निर्माण केली.

VIVEKANAND COLLEGE ESTD JUNE 1964 KOLHAPUR (P. 416003)

१९ व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती :-

या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था ही प्रामुख्याने शेतीप्रधान व त्यावर आधारित असणाऱ्या उद्योगधंद्यावर आधारीत होती. शेती हाच सर्वात मोठा व्यवसाय होता. प्रत्येक खेडे हे स्वयंपूर्ण होते. स्वयंपूर्ण अर्थ-व्यवस्था, ग्राम व्यवस्था प्राचीन काळापासून ते इंग्रजांच्या राजवटीपर्यंत महाराष्ट्रातील अर्थपूर्ण केल्या जात असत. शेती व त्यावर आधारित उद्योगधंदे होते. वस्तुविनिमयाच्या माध्यमातून आर्थिक व्यवहार करत असत. पाटील व कुलकर्णी हे गावाचे प्रमुख असत. त्यांच्यावर गावाचे संरक्षण करणे शेतसारा वसूल करणे. न्यायदान करणे. इत्यादी जबाबदारी

१) बलुतेदारी, अलुतेदारी :-

शेती हा गावाचा प्रमुख व्यवसाय होता. शेती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा बलुतेदा- वर्ग हे एकमेकांवर अवलंबून असे. कुंभार, लोहार, सुतार, चांभार, महार, मांग, तराळ, जोशी, कुलकर्णी इ. बलुतेदारांना कारु असे म्हणाले जाई. तर तेली, तांबोळी, शिंपी, वाणी, धनगर, सोनार, जंगम इ. अलुतेदारांनी नारु असे म्हटले जायचे. गावकऱ्यांच्या सर्व गरजा ह्या खेड्या-तच पूर्ण होत असत म्हणून तत्कालीन खेडी ही स्वयंपूर्ण हो

२) शेतकऱ्यांची स्थिती :-

१९ व्या शतकात निसर्गावर आधारित म्हणजेच पावसाच्या पाण्यावर शेती केली जात असे. शेतकऱ्यांकडून एकूण उत्पन्नाच्या १/३ टक्का कर घेतला जात असे. शेतकऱ्यांकडून नैसर्गिक आपत्तींना तोंड द्यावे लागत. पाऊस, दुष्काळ, रोगराई, यामुळे शेतकऱ्याचे फार नुकसान होई. घरातील सर्व सदस्य काम करुन सुद्धा शेतकरी तत्कालीन सुखी होत नसे.

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

व्यापार, उदयोग, व्यवसाय :-

शिवकाळात व्यापार, उदयोग, व्यवसाय यांकडे छ शिवाजी यांनी जाणीवपूर्वक लक्ष दिले. परंतु पेशवाईच्या काळात उदयोग व्यवसाय यांचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्याचबरोबर सततची युद्धाची परिस्थिती, लुटमार यामुळे उदयोगधंदे लयाईला आले.

बाजारपेठा :-

शेटे व महाजन यांच्या ताब्यात बाजारपेठा असत. शेती मालाचे वितरण. उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते. शिवकाळात उदयोगधंदे, व्यापार, बाजारपेठा यांना संरक्षण दिले होते. परंतु पेशवाईच्या काळात त्यांच्या आश्रय कमी झाला. त्यामुळे इंग्रजांच्या आगमनामुळे व्यापार, उदयोग, व्यवसाय यांचा ऱ्हास झाला.

9/10

VIVEKANAND COLLEGE
ESTD. JUNE 1964
KOLHAPUR-416003

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार"
– शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Signature of Supervisor

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha's
VIVEKANAND COLLEGE (Autonomous), KOLHAPUR

9/10

Class: B.A.II Div. — Roll No. 4548

Name - Sanika Ravindra Pawar. Subject: H.S.R.M

Test / Tutorial No. Assignment No. 1

प्र. १९ व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती स्पष्ट करा.

प्रस्तावना –

भारतीय संघराज्यातील महाराष्ट्र हे एक महत्वपुर्ण राज्य आहे. ऐतिहासिक, भौगोलिक, सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, धार्मिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील आपले विभिन्नत्व महाराष्ट्राने निर्माण केले आहे व जपून ठेवले आहे. अशा या विभिन्नत्वाने नटलेल्या स्वतंत्र महाराष्ट्र राज्याची निर्मिती 1 मे 1960 रोजी भाषावर प्रांतरचनेच्या नुसार झाली.

ब्रिटीशांनी 1775 - 1818 या दरम्यान मराठ्यांशी 3 युद्धे केली व इ.स. 1818 मध्ये मराठ्यांचे राज्य काबीज केले. सध्याच्या महाराष्ट्राचा विदर्भ आणि मराठवाडा सोडून इतर भाग ब्रिटीशांच्या प्रेसिडेन्सींचा एक भाग होता. बॉम्बे प्रेसिडेन्सीला मराठीत मुंबई इलाखा असे म्हणत. आजचे नागपूर, सातारा व कोल्हापूर हे त्या काळात विविध संस्थानिकांच्या ताब्यात होते. 1853 साली नागपुर मध्य प्रांतात सामील करण्यात आले. मराठवाडा निजामांच्या अंमलाखाली राहिला.

15 ऑगस्ट 1947 रोजी भारत स्वतंत्र झाल्यानंतर भाषावर प्रांतरचनेची निर्मिती होऊ लागली. परंतु भारत सरकारने मुंबईसह महाराष्ट्र राज्य निर्मितीस विरोध दर्शविला. केंद्र सरकारच्या या पावित्र्यावरुन मराठी जनतेत क्षोभ उसळला. अखेर 105 जणांच्या बलिदानानंतर संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीस यश येऊन महाराष्ट्राचे सध्याचे प्रमुख भौगोलिक विभाग कोकण, मराठवाडा, पश्चिम महाराष्ट्र, दक्षिण महाराष्ट्र, उत्तर महाराष्ट्र व विदर्भ एकत्र करुन सध्याच्या मराठी

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR

भाषिक महाराष्ट्राची रचना करण्यात आली.

ब्रिटीशांच्या आगमनामुळे या देशात नव्या विचारांचे वारे वाहू लागले. पाश्चात्य शिक्षण, औद्योगिक क्रांतीमुळे झालेले बदल, दळणवळणाच्या साधनांमध्ये झालेली वाढ यामुळे मध्यम वर्गाची निर्मिती येथे झाली. त्यामुळे अंधश्रद्धा, रुढी-परंपरा, जाती व्यवस्था यावर आघात होऊन सामाजिक, राजकीय आर्थिक, धार्मिक व सांस्कृतिक क्षेत्रामध्ये सुधारणेचे वारे वाहू लागले.

१९ व्या शतकातील महाराष्ट्र -

१९ व्या शतकाला हे महाराष्ट्राच्या इतिहासात महत्वपुर्ण व वैशिष्ट्यपुर्ण स्थान आहे. छ. शिवाजी महाराजांनी स्थापन केलेली हिंदवी स्वराज्य १८१८ मध्ये दुसऱ्या बाजीराव पेशव्यांच्या अदुरदर्शी कारकीर्दीमुळे -हासाला गेले. महाराष्ट्रात आधुनिक महाराष्ट्रातील समाजसुधारणा व समाज-सुधारक घडुन आलेल्या या राजकीय परिवर्तनाचे दुरगामी परिणाम हे संपुर्ण भारतावर झाले. भारतात नव्या युगाची सुरुवात झाली. इंग्रजी राजवटीमुळे महाराष्ट्राच्या सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक जीवनामध्ये बदल झाला. वर्ण व्यवस्था, जाती व्यवस्था, रुढी, प्रथा, परंपरा, चालीरिती यामध्ये बांधलेल्या गेलेल्या समाजाला पाश्चात्यांचे आधुनिक, वैज्ञानिक, प्रगत, पुरोगामी, विचार महाराष्ट्राला अवगत झाले. राजकीय, सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक, सांस्कृतिक जीवनातील आधुनिक व प्रगत असणाऱ्या ब्रिटीशांच्या विचार स्विकारल्या शिवाय महाराष्ट्रातील समाजाचा सर्वांगिण विकास होणार नाही याची जाणीव महाराष्ट्रातील नवशीक्षीत मध्यम वर्गाला व समाज सुधारकांना झाली.

परिणामी जुन्या चालीरिती रुढी, परंपरा, अंधश्रद्धा, जाती व्यवस्था इ. वर टिका होऊ लागली. यातुनच इंग्रजांच्या मदतीने महाराष्ट्रात समाज सुधारकांना सुरुवात झाली त्यामुळे इंग्रजांचे अनुकरण करण्यास भारतीयांनी सुरुवात केली. ख्रिश्चन

COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

मिशनऱ्यांनी चालवलेल्या सामाजिक, धार्मिक, शैक्षणिक सुधारणां-
मध्ये भारतातील समाज सुधारकांनी सुद्धा सहभाग घेण्यास सुरु-
वात केली. थोडक्यात, महाराष्ट्रातील राजकीय सत्तेचा बदल झाला.
तो संपुर्ण हिंदुस्थानच्या इतिहासावर दुरगामी परिणाम करणारा ठरला.
यातुनच महाराष्ट्रामध्ये आधुनिक युगाची सुरुवात झाली. म्हणुनच १९
व्या शतकाच्या प्रारंभीची महाराष्ट्रातील राजकीय, सामाजिक, आर्थिक,
धार्मिक व सांस्कृतिक स्थिती अभ्यासणे येथे क्रमप्राप्त ठरते.

१९ व्या शतकातील महाराष्ट्राची आर्थिक परिस्थिती -

या काळात महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था ही प्रामुख्याने शेतीप्रधान व त्यावर आधारित असणाऱ्या उद्योगधंद्यावर आधारित होती. शेती हाच सर्वात मोठा व्यवसाय होता. प्रत्येक खेडे हे स्वंयपुर्ण होते. स्वयंपुर्ण अर्थव्यवस्था, ग्राम व्यवस्था प्राचीन काळापासून ते इंग्रजांच्या राजवटी पर्यंत महाराष्ट्रातील अर्थ व्यवस्था ही स्वयंपुर्ण होती. ग्रामस्थांच्या गरजा ह्या खेड्यातच पुर्ण केल्या जात असत. शेती व त्यावर आधारित उद्योगधंदे होते. वस्तुविनिमयाच्या माध्यमातून आर्थिक व्यवहार करत असत. पाटील व कुलकर्णी हे गावाचे प्रमुख असत. त्यांच्यावर गावाचे संरक्षण करणे, शेतसारा वसुल करणे, न्यायदान करणे इ. जबाबदारी असे.

1) बलुतेदारी, अलुतेदारी -

शेती हा गावचा प्रमुख व्यवसाय होता. शेती व शेतकऱ्यांना मदत करणारा बलुतेदारांचा वर्ग हे एकमेकांवर अवलंबुन असे. कुंभार, लोहार, सुतार, चांभार, महार, मांग, तराळ, जोशी, मुलाणी इ. बलुतेदारांना कारु असे म्हणत जाई. तर तेली, तांबोळी, शिंपी, वाणी, धनगर, सोनार, जंगम इ. अलुतेदारांनी नारु असे म्हणले जाई. गावकऱ्यांच्या सर्व गरजा ह्या खेड्यातच पुर्ण होत असत. म्हणुन तत्कालीन खेडी ही स्वयंपुर्ण होती.

VIVEKANAND COLLEGE
ESTD. JUNE 1964
KOLHAPUR-416003

२) शेतकऱ्याची स्थिती –

१९ व्या शतकात निसर्गावर आधारीत म्हणजेच पावसाच्या पाण्यावर शेती केली जात असे. शेतकऱ्याकडून एकूण उत्पन्नाच्या १/३ इतका कर घेतला जाई. नैसर्गिक आपत्तींना तोंड द्यावे लागत. पाऊस, दुष्काळ, रोगराई यामुळे शेतकऱ्याचे फार नुकसान होई. घरातील सर्व सदस्य काम करून सुद्धा शेतकरी सुखी होत नसे.

३) व्यापार, उद्योग, व्यवसाय –

शिवकाळात व्यापार, उद्योग, व्यवसाय याकडे छ. शिवाजी यांनी जाणिवपूर्वक लक्ष दिले परंतु पेशवाईच्या काळात उद्योग व्यवसाय यांचा कमी प्रमाणात विकास झाला. त्याचबरोबर सततची युद्धाची परिस्थीती, लुटमार यामुळे उद्योग-धंदे डबघाईला आले.

४) बाजारपेठा –

शेटे व महाजन यांच्या ताब्यात बाजारपेठा असत. शेती मालाचे वितरण, उत्पादन व बाजार व्यवस्थापन यावर नियंत्रण या लोकांचे होते. शिवकाळात उद्योगधंदे, व्यापार, बाजारपेठा यांना संरक्षण दिले होते. परंतु पेशवाईच्या काळात त्यांचा आश्रय कमी झाला. त्यामुळे इंग्रजांच्या आगमनामुळे व्यापार, उद्योग, व्यवसाय यांचा ऱ्हास झाला.

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार"

-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेचे,

(स्वायत्त) कोल्हापूर

विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर (स्वायत्त)

इतिहास विभाग

गुणपत्रक / मार्कलिस्ट दि.14/11/2022

वर्ग - बी.ए.- II (HSRM) सेमिस्टर - III

पेपर क्र.- HSRM टेस्ट - सरप्राईज टेस्ट

प्रकरणाचे नाव - 19 व्या शतकातील महाराष्ट्र एकूण गुण - 10

अ.क्र.	रोल नंबर	मिळालेले मार्क्स	अ.क्र.	रोल नंबर	मिळालेले मार्क्स
1	4469	09	10		
2	4550	09	11		
3	4584	08	12		
4	4409	09	13		
5	4548	09	14		
6	4539	09	15		
7			16		
8			17		
9			18		

ABKhade

विषय शिक्षक स्वाक्षरी

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003

विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर

(स्वायत्त)

इतिहास विभाग

(स्वायत्त) कोल्हापूर

"सरप्राईज टेस्ट" – अहवाल

दि. १४ नोव्हेंबर २०२२

महाविद्यालयाच्या बी. ए. –२ वर्गातील HSRM विषयाच्या विद्यार्थ्यांची सोमवार, दि. १४ नोव्हेंबर २०२२ रोजी "प्रथम दोन प्रकरणावर" या पेपरवर सरप्राईज टेस्ट घेण्यात आली होती. यावेळी १५ विद्यार्थी उपस्थित होते. सरप्राईज टेस्टसाठी विद्यार्थ्यांनी अनेक अभ्यास साधनांचा व इंटरनेटचा अभ्यास केल्याचे दिसून आले. या टेस्टमुळे विद्यार्थ्यांच्यात अभ्यासाची गोडी निर्माण मदत झाली तसेच त्यांच्या विषयाच्या ज्ञानामध्ये भर पडण्यास मदत झाली. या टेस्टमुळे त्यांना परीक्षेसाठी कशा पद्धतीने तयारी करणे आवश्यक आहे याचे आकलन झाले.

प्रा.अश्विनी खवळे

डॉ.एस .आर.कट्टीमनी
विभाग प्रमुख,
इतिहास विभाग,
विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर (स्वायत्त)

VIVEKANAND COLLEGE ESTD. JUNE 1964 KOLHAPUR-416003